

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Lär av Danmarks metallsökarefarenheter
Svensson, Håkan

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/2012_207

Fornvännen;2012(107):3, s. 207-212

Ingår i: samlar.raa.se

Lär av Danmarks metallsökarefarenheter

I juni 2012 presenterade Kulturmiljöutredningen sitt betänkande *Kulturmiljöarbete i en ny tid* (SOU 2012:37). Rapporten innehåller bland annat förslag till förändring av bestämmelserna kring metallsökare i Kulturminneslagen. I korthet skulle utredningens förslag till lagtext omöjliggöra framväxten av en bred metallsökarhobby, vilket skulle innebära en dödsdom för en betydande del av landets fornsaker. Ingen kan dock vara överraskad över utredningens slutsatser, med tanke på bakgrundsmaterialet.

2011 presenterades Riksantikvarieämbetets utredningsrapport *Metallsökare – förslag till ny reglering om användning av metallsökare i lagen (1988:950) om kulturminnen mm*. För mig som arkeolog med specialkompetens inom metallsökning blev rapporten en stor besvikelse. Jag hade, något naivt får jag tillstå, argumenterat för att Sverige borde införa en liberal lagstiftning efter dansk modell. I Danmark finns sedan länge ett väl utvecklat samarbete mellan metallsökare och arkeologer. Denna samverkan räddar varje år tusentals föremål från att förstöras av jordbruket och har tillfört den danska arkeologiska och numismatiska forskningen ett stort och värdefullt källmaterial. Den stora fyndmängden har fullständigt förändrat synen på bebyggelsemönster och samhällsutveckling, framför allt under den yngre järnåldern och tidiga medeltiden (Christiansen 2008, s. 101). I stort sett alla danska arkeologer och numismatiker lovordar idag hobbyn. Framgångskonceptet består i en enkel och rak lagstiftning samt ett ömsesidigt förtroende mellan allmänhet och arkeologer.

I Danmark är det i princip tillåtet att använda metallsökare över allt, utom på fredade fornlämningar och i statliga skogar. Metallsökning är tillåten på överplöjda fornlämningar. En förutsättning är att markägaren ger sitt tillstånd, att påträffade äldre föremål levereras till museum och att fyndplatsen dokumenteras, vilket man numera gör med GPS. Nationalmuseet bedömer fyndens vetenskapliga och ekonomiska värde. Därefter får upphittaren ett brev med information om fynden och besked om så kallad *danefø*-ersättning. Brevet innehåller ofta uppmaningar till

fortsatt metallsökning, inte minst på rika fyndplatser.

Resultatet är mycket kunskap för lite pengar. Peter Vang Petersen vid Danmarks Nationalmuseum menar att den miljon danska kronor som betalas ut i danefærsättning varje år är de bäst investerade pengarna i dansk arkeologi, sett i relation till den kunskap de genererar (e-post 2012-06-18). I Danmark är privatpersoners bruk av metallsökare en väl fungerande arkeologisk praktik. I Sverige ser vi ingenting sådant. Här kretsar diskussionen i stället kring problem och plundring. Danska kollegor ställer sig frågande till hur vi i Sverige kan ha så mycket problem med någonting som fungerar så bra hos dem. Vad kan det bero på? Kan det vara så att danska arkeologer, trots att de har en mycket större kunskap om metallsökning än sina svenska kollegor, är naiva? Om så inte är fallet, är dansken i gemen ärligare än svensken, eller finns det helt andra förklaringar?

Riksantikvarieämbetets rapport innehåller, som jag ser det, en rad missuppfattningar som leder till problematiska förslag. Konsekvensbeskrivningen då det gäller kostnader för konservering och efterundersökning är besynnerlig. Antalet efterundersökningar i Danmark uppgår till exempel till omkring 15 per år (muntlig uppgift, P.V. Petersen 2012). I rapporten *Förväntade effekter av ökad metallsökaranvändning* (2011) räknar Raä med uppseendeväckande 500 undersökningar varje år.

Avsaknaden i det föreslagna regelverket av en distinktion mellan plöjd mark (där amatörernas verksamhet bör uppmuntras, även på överplöjda fornlämningar) och annan mark (där den inte bör tillåtas) är ett tecken på bristande insikt i problematiken. (Detta är dock till stor del självreglerande. Den som kan sin metallsökare vet hur svårt det är att hitta metallföremål i skogsmark och hur lång tid det tar att gräva fram föremål bland rötter och sten. Den seriöse såväl som plundraren håller sig därför främst till plöjd mark.) Vidare är förslaget om att licensinnehavare inte ska kunna erhålla ersättning för sina fynd obegriplig.

En del av rapportens svagheter beror säkerli-

gen på tidsbrist, men rapporten avspeglar också att utredarna inte lyckats identifiera de stora hoten mot fornsakerna. Det enskilt största hotet mot förhistoriska och medeltida metallföremål är enligt min mening jordbruket. I plöjd mark ligger huvuddelen av metallföremålen i ploglagret (Svensson & Söderberg 2009). Där utsätts de för mekanisk och kemisk påverkan som successivt bryter ned föremålen. Vi som använder moderna metallsökare ser hur metallföremålen mals ner till fragment. Känsliga föremål förstörs inom loppet av några år efter att plojen vänt upp dem från deras ursprungliga läge. Vid sakkunnigt utförd sökning påträffar man mängder av i sen tid söndertrasade fragment, som med all önskvärd tydlighet illustrerar problemet. Detta hot nämns bara kort i utredningen. Det finns tyvärr inte professionella arkeologiska resurser för att rädda detta källmaterial ur landets åkrar.

I vissa delar av landet är även markförurning- en ett stort hot mot metallföremålen, vilket Raä:s tjänstemän konstaterat tidigare (Nord & Lagerlöf 2002). Detta problem har bara berörts i förbigående av utredarna, trots att slutsatsen borde vara att det är viktigt att snarast få upp de utsatta föremålen ur marken. Det som för arkeologin borde vara ett besvärande förhållande; att exploateringsarkeologin regelmässigt förpassar merparten av de skyddsvärda metallföremålen till dumphögen i samband med att matjorden banas av utan kontroll, nämns inte i utredningen. (Det är inte ens tillåtet för privatpersoner att använda metallsökare på dumphögar och bortprioriterade områden vid arkeologiska undersökningar; se Länsstyrelsen Skåne län, beslut dnr 431-74785-09, 2009.) Den problembild som beskrivs är i stället att det skulle vara plundring som är det stora hotet mot fornsakerna. Plundring ska naturligtvis bekämpas, plundrare ska spåras upp och lagföras. På den punkten kan det inte råda någon tvekan. Det finns mycket att göra inom detta område och ett utökat samarbete mellan arkeologer, allmänhet och rättsvärdande myndigheter är angeläget. Bilden är dock inte så svartvit som vissa vill göra gällande. Även i länder som har stora problem med nighthawks finns det många arkeologer som samarbetar med den se-riösa delen av hobbyn. En del av problemen i andra länder har till och med sin grund i restriktiv och komplicerad lagstiftning

(Karl 2011). För att återgå till svensk arkeologi har vi som jag ser det hamnat i en situation där farhågorna för plundring blivit ett större problem än plundringen i sig.

Remissvaren på Riksantikvarieämbetets utredning
Remissvaren avslöjar en utbredd kunskapsbrist vad det gäller hotbild, metallsökning som metod, metallföremålen tolkningspotential och amatörers verksamhet.

Majoriteten av remissinstanserna är övertygade om att plundringen skulle tillta vid en liberalisering av lagstiftningen och flertalet kan inte se att ett större inflöde av metallföremål till museerna kunde generera någon meningsfull arkeologisk kunskap. Jag har svårt att se vad som ligger bakom farhågorna för ökad plundring. Visst finns det en risk för att ljusskygga element kan komma att försöka utnyttja situationen, men den danska erfarenheten visar på det motsatta. Om vi som exempel tar det uppmärksamade fallet av systematisk plundring på Gotland, som glädjande nog ledde fram till fällande domar hösten 2011, så är det den restriktiva svenska lagstiftningen som möjliggjort den typen av kriminalitet. Om Raä och de gotländska arkeologerna hade tagit lärdom av sina kollegor på Bornholm, en ö vars arkeologi på många sätt påminner om den gotländska, hade vi sluppit se ovärderliga föremål försvinna ner i fickorna på ljusskygga individer. Men på Gotland råder totalförbud för allmänhetens bruk av metallsökare.

Samarbetet mellan amatörer och arkeologer på Bornholm har däremot en lång och framgångsrik historia:

On the Danish island of Bornholm the regional museum has over a number of years developed a close cooperation with a large number of local amateur archaeologists, many of whom operate with metal detectors. The cooperation, which is based on mutual trust, has so far proved a success and has saved thousands of archaeological finds from being destroyed by agricultural activity (Watt 1997, s. 131).

De bornholmska amatörerna söker regelbundet av öns kända fyndplatser, varför eventuella plund-

rare skulle få ett ytterst marginellt utbyte genom nattliga räder. Amatörerna samarbetar nära med öns markägare, vilket innebär att eventuell plundring upptäcks mycket fortare än på Gotland. Det gotländska exemplet förskräcker och visar på det olämpliga i att lämna dokumenterade fyndplatser vidöppna för plog och plundring.

Flera remissinstanser utgår från förutfattade meningar om en grupp privatpersoner som till allra största del är vanliga hederliga medborgare. Ett annat synsätt vore att förutsätta att människor är ärliga tills det att motsatsen är bevisad, något som Göteborgs universitet förespråkar i sitt framsynta remissvar (Hallberg 2011). Först då kunde man rikta åtgärderna mot rätt personer. Det måste understrykas att ett förbud inte skyddar fornsakerna från annat än hederliga privatpersoner, vilka inte utgör något hot. Plundrare bryr sig inte om några förbud och problemen med plöjning och markförurning kvarstår. Det är intressant att konstatera att institutionen för arkeologi vid Lunds universitet, som har en positiv inställning till metallsökarhobbyn, också är den institution i Sverige som samarbetat mest med (danska) amatörer (Eriksson 2011).

Länsstyrelsen i Värmland menar att allmänheten inte längre skulle kunna tipsa myndigheterna om otillbörlig metallsökaranvändning om lagen liberaliserades (Sandborg 2011, s. 3). Den danska erfarenheten visar på det motsatta: amatörerna är mycket måna om sin hobby, sina marker och sitt samarbete med markägare och arkeologer. Liberalisering leder till fler vaksamma ögon ute på åkrarna. Jag har själv kunnat följa aktiviteten som uppstår på Internet i de fall det dykt upp misstänkt verksamhet i Danmark. De seriösa amatörerna söker om möjligt upp personerna i fråga för att klara ut eventuella missförstånd. Alternativt varskor de markägare och arkeologer. Det finns rötägg även i Danmark, men de utgör en minoritet. Danska arkeologer och numismatiker är eniga i att eventuella övertramp vida överträffas av de positiva effekterna av metallsökarhobbyn.

Flera instanser uttrycker en oro för att fynd skulle tas ur sin kontext. Länsstyrelsen i Dalarna menar till exempel:

Metoden att selektivt gräva fram metallfynd

efter indikationer från en metallsökare strider mot grundläggande arkeologisk metodik. Förfarandet innebär att fornyfynd rycks från sina arkeologiska sammanhang och därmed förlorar sitt vetenskapliga värde. Flertalet metallföremål är också i ett så korroderat och fragmentariskt tillstånd att de kommer att förstöras vid lösfyndsgrävning.

(Norrfolk 2011, s. 1)

Det är som sagt olyckligt att Raä inte skiljer mellan odlad och övrig mark. I praktiken talar vi enbart om ploglager i dessa sammanhang. En metallsökare når nästan aldrig lika djupt som plogen, varför farhågor om bristande kontext är grundlösa. Jag har under åren grävt upp tiotusentals metallföremål ur åkermark och bara kommit ner under plogdjupet vid en handfull tillfällen. Den seriösa metallsökarhobbyn tar inga fynd ur sin kontext, den räddar i stället föremål från att förintas. Östergötlands museum sätter oavsiktligen fingret på det riktigt stora hotet mot fornsakerna i sitt svar:

En historisk kontext trasas sönder och kopplingen mellan fynd och fornlämning raderas. Fornlämningen syresätts och uppluckringen av jorden innebär såväl erosionsrisk som risk för ökad korrosion på kvarliggande metallföremål.

(Ohlsén & Feldt 2011, s. 3)

Detta är precis vad som sker varje gång en åker plöjs. Syresättningen och uppluckringen av jorden medför ökad korrosion på kvarliggande metallföremål. Lägg därtill effekterna av traktorer, plogar, rotorharvar, flytgödsel och bekämpningsmedel så borde det vara uppenbart för alla att ett ploglager inte är en lämplig miljö för långtidsförvaring av känsliga metallföremål. Det bästa som kan hända en metallartefakt i plöjd mark är att den plockas upp, mäts in och levereras till museum – och det är just detta som de seriösa amatörerna ägnar sin fritid åt. Om fornsaken överlevt jordbruket i sådant skick att den ger upphov till sökarindikationer, då kommer den också klara av det mesta som en privatperson kan utsätta den för. Några dyrbara efterundersökningar behövs säl-

lan, men det är naturligtvis ibland önskvärt med riktade utgrävningar på särskilt intressanta fyndplatser. Den svenska arkeologin skulle då uppmärksamma vad danskarna tack vare metallsökarkhobbyn känt till sedan 80-talet, att det påfallande ofta bara finns mycket dåligt bevarade anläggningar under ett rikt fyndförande ploglager. Det handlar med andra ord i många fall om lokaler som inte ens skulle gå vidare till undersökning inom uppdragsarkeologin.

Länsstyrelsen i Värmland menar vidare att arkeologin riskerar att framställas som »skattjakt» (Sandborg 2011, s. 3). Jag har svårt att se vad det finns för problem med att rädda skatter. Om jag var arkeolog i Värmland skulle jag bli mycket glad om någon privatperson hittade en skatt eller kom en centralplats på spåren.

Flera remissinstanser öppnar ändå för ett samarbete mellan arkeologer och amatörer, inom ramen för kontrollerade projekt. Detta är utmärkt och vanligt förekommande i Danmark. Vad som glöms bort i detta sammanhang är att det tar lång tid att bli en skicklig metallsökare. Var ska dessa privatpersoner hämta sin kunskap om de inte får använda sina metallsökare? Det är meningslöst att anlita oerfarna folk för metallsökning. Vill man använda sig av personal som inte behärskar metoden finns det gott om arkeologer att tillgå. Lunds universitet fick vända sig till Bornholms metallsökaramatörer då Uppåkra-projektet startades och det är till Danmark vi kommer tvingas gå även i fortsättningen. I det här sammanhanget vill jag invända mot Östergötlands museum som uppger att det idag finns många arkeologer som är skickliga på metallsökning (Ohlsén & Feldt 2011, s. 7). Jag har svårt att se vad den uppfattningen baseras på. Museets arkeologiska rapporter avslöjar ingen satsning på metallsökning. Enligt min bedömning, baserad på nära 15 års erfarenhet, finns det idag endast en handfull svenska arkeologer som kan betecknas som skickliga då det gäller arbete med metallsökare. Jag har sökt av områden vilka undersökts av arkeologer utan erfarenhet av metallsökare och det tenderar att vara som att beträda jungfrulig mark. Jag möter å andra sidan ofta då jag går med sökare i Danmark privatpersoner vars skicklighet vida överträffar min egen. Man skriver förvisso allt oftare in metallsökning i uppdragsarkeo-

logiska undersökningsplaner. I en tid av ökad konkurrens betyder detta tyvärr ofta föga.

Få remissinstanser ser något värde i att samla in förhistoriska och medeltida metallföremål. Personligen betraktar jag dessa föremål som betydelsefulla och informationsbärande delar av vårt gemensamma kulturarv. De är viktiga att bevara för framtiden. Jag ställer mig därför frågande inför exempelvis Östergötlands museums uppfattning:

ÖM anser inte att det föreligger något behov av att som hobby använda metallsökare för att leta fornyfynd. Dessutom är det mycket tveksamt om hobbyletande efter fornyfynd med metallsökare ska ses som ett bevarande av kulturarvet annat än i mycket extrema situationer. ÖM bedömer att fyndens bidrag till forskningens kunskaper är begränsat om det inte samtidigt utförs en dokumentation av fyndplats och fyndomständigheter.

(Ohlsén & Feldt 2011, s. 4)

Om vi åter vänder blicken mot Danmark kan vi konstatera helt andra tongångar:

Arkæologi er et af de få forskningsfelter, hvor amatører virkelig kan gøre en forskel, og derfor har det været herligt at se de nystiftede detektoramatører-foreningers disciplinerede tilgang til opgaverne.

(Moesegaard et al. 2010, s. 22)

For blot få årtier siden fremstod det skandinaviske bebyggelsesbillede i jernalder og vikingetid relativt unuanceret. De kendte bosættelser omfattede hovedsageligt agrarlandsbyer og kun få skilte sig ud fra dette mønster. [...] De seneste 20 års arkæologiske undersøgelser efter introduktionen af metaldetektoren i bopladsarkologien har imidlertid givet et langt mer differentieret billede af perioden, og der tegner sig nu et billede af et langt mer komplekst samfund med en tydelig stratifikation inden for bopladserne

(Jørgensen 2002, s. 215)

Eller som Karsten Kjer Michaelsen (2000, s. 8)

lite avmätt konstaterar, »Uden metaldetektorerne og de folk, der betjener dem havde meget set anderledes ud i dag, bl.a. Danmarkshistorien!»

Efter att ha följt debatten i flera år och tagit del av remissvaren konstaterar jag att det saknas en intern, kritisk diskussion kring vår verksamhets inverkan på fornsakerna. Samma arkeologer som utan att reflektera över det schaktar bort matjorden vid arkeologiska undersökningar är djupt oroade över vad privatpersoner kan tänkas ställa till med när de vill söka av samma jord.

Thus, simply ignoring the finds (and contexts) in the topsoil, if anything, is bad archaeological practice. If we usually remove such contexts with a digger, yet subject metal detectorists to the blanket accusation of destroying archaeological contexts, this starts to smack of hypocrisy and misplaced academic arrogance.

(Karl 2011, s. 33)

Historiska arkeologer som framhårdar i att inte använda metallsökare vid undersökningar av bytomter och stadslager oroas över hur en metallsökarhobby skulle påverka det medeltida fyndmaterialet. Länsstyrelser som inte skriver in krav på systematisk metallsökning i kravspecifikationer inför arkeologiska projekt ägnar i stället sin tid åt att försvåra för privatpersoner att ens få söka på badstränder.

Låt oss i stället lära av Danmark. Vi befinner oss idag där den danska arkeologin var för 30 år sedan. Då fanns det en oro över vad allmänhetens bruk av metallsökare skulle ställa till med. Genom att välja en liberal samarbetslinje i stället för förbud lades grunden till dagens framgångsrika modell för metallsökaranvändning. Danskarna har med all önskvärd tydlighet visat att det är genom att låta medborgarna aktivt upptäcka och bruka det kulturarv som håller på att förstöras i landets åkrar som vi bäst skyddar fornsakerna.

Referenser

Christiansen, T.T., 2008. Detektorfund og bebyggelse. Det østlige Limfjordsområde i yngre jernalder og vikingetiden. *Kuml. Årbog for Jysk arkæologisk Selskab* 2008. Højbjerg.

Eriksson, P., 2011. Yttrande över Riksantikvarieämbetets rapport Förslag till ny reglering om användning av metallsökare i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. (Ku2011/778/KA) www.regeringen.se/content/1/c6/17/11/83/c8855ce2.pdf

Förväntade effekter av ökad metallsökaranvändning. Underlag till återrapportering av regeringsuppdrag Ku2011/148/KA. *Förslag till ny reglering om användning av metallsökare i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.* www.raa.se/cms/showdocument/documents/extern_webbplats/2011/avgusti/metallsokarrapporten_underlag_1_o.pdf

Hallberg, M., 2011. Yttrande över Riksantikvarieämbetets rapport Förslag till ny reglering om användning av metallsökare i lagen (1988:950) om kulturminnen mm. www.regeringen.se/content/1/c6/17/11/82/c19a2cb6.pdf

Jørgensen, L., 2002. Kongsgård, kultsted, marked: overvejelser omkring Tissøkompleksets struktur og funktion. Jennbert, K. et al. (red.). *Plats och praxi. Studier av nordisk förkristen ritual*. Lund.

Karl, R., 2011. On the Highway to Hell: Thoughts on the Unintended Consequences for Portable Antiquities of § 11(1) Austrian *Denkmalschutzgesetz*. *The Historic Environment* 2:2. Birmingham.

Kulturmiljöutredningen, 2012. *Kulturmiljöarbete i en ny tid*. SOU 2012:37. Stockholm.

Metallsökare – förslag till ny reglering om användning av metallsökare i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. Återrapportering av regeringsuppdrag Ku2011/148/KA. 2011. Riksantikvarieämbetet. Stockholm. www.raa.se/publicerat/rapp2011_16.pdf

Michaelsen, K.K., 2000. Detektorfund – hvad skal vi med dem? Henriksen, M.B. (red.). *Detektorfund – hvad skal vi med dem? Dokumentation og registrering af bopladser med detektorfund fra jernalder og middelalder. Rapport fra et bebyggelseshistorisk seminar på Hollufgård den 26. oktober 1998*. Odense Bys Museer.

Moesegaard, J.C.; Pedersen, A. & Petersen, P.V., 2010. Nuværende danefæpraksis. Andersen, M. & Nielsen, P.O. (red.). *Danefæ. Skatte fra den danske muld*. Nationalmuseet. København.

Nord, A.G. & Lagerlöf, A., 2002. *Påverkan på arkeologiskt material i jord. Redovisning av två forskningsprojekt*. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.

Norralk, M., 2011. Yttrande över Riksantikvarieämbetets rapport Förslag till ny reglering om användning av metallsökare i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. (KML). www.regeringen.se/content/1/c6/17/11/83/9d60dfe3.pdf

Ohlén M. & Feldt, A-C., 2011. Remissvar avseende »Metallsökare. Förslag till ny reglering om användning av metall-sökare i lagen (1988:950) om kulturminnen mm. Återrapportering av regeringsuppdrag Ku2011/148KA» www.regeringen.se/content/1/c6/17/11/85/fbcdef99.pdf

Svensson, H. & Söderberg, B., 2009. Dumpad kun-

skap? Om metalldetektering och uppdragsarkeologins villkor. *Fornvännen* 104.

Watt, M., 1997. Overfladerecognoscering af jernaldersboplader. Callmer, J. & Rosengren, E. (red.). »... gick Grendel att söka det höga huset ...» *Arkeologiska källor till aristokratiska miljöer i Skandinavien under*

yngre järnålder. Rapport från ett seminarium i Falkenberg 16–17 november 1995. Hallands läns museer.

Håkan Svensson

Betgatan 12

SE-241 38 Eslöv

hakansvensson@lsn.se

Noel Broadbents lappar och labyrinter

Inom ramen för forskningsprogrammet »Kultur- arv, landskap och identitetsprocesser i norra Fen- noskandien» vid Silvermuseet/INSARC, Arjeplog, finansierat av Riksbankens Jubileumsfond, har vi tillfälle att granska arbeten rörande den yngre järnåldern och medeltiden kring Norra Bottnen. Här kommenterar vi Noel Broadbents bok *Lapps and Labyrinths. Saami Prehistory, Colonization and Cultural Resilience* som gavs ut 2010 av Smithsonian Institution i New York. Den vänder sig som författaren säger till en bred professionell läse- krets intresserad av arkeologi och klimatföränd- ringar. Boken har som målsättning att visa att norrlandskusten bebotts av samer mellan 5000 f.Kr. och 1300-talet e.Kr. Utgångspunkten är ett fynd av björnbena under en av vallarna i en tomt- ning vilken Broadbent tolkar som en björngrav anlagd enligt samisk tradition.

Broadbent behandlar främst det första årtusen- det e.Kr. med fokus på kustbandets tomtningar. Över 800 tomtningar har registrerats längs norr- landskusten. Broadbent redovisar på 82 sidor ar- keologiska undersökningar av varierande omfatt- ning av drygt 30 tomtningar. I stort sett är redovisningen av undersökningarna tillfredsställ- ande och det är bra att man här får en sammanställ- ning av nästan alla som undersökts i Norrland.

Fram till början av 2000-talet publicerade Broadbent (senast 2001) en rad artiklar där tomt- ningarna längs Västerbottenskusten sätts in i en tämligen avancerad modell, där de ses som teck-

en på böndernas säsongsnyttjande av kusten för säljakt och fiske. Något år senare, 2003, menade sedan Broadbent (tillsammans med Jan Storå) i stället att tomtningarna är spår efter samer. Vad hade hänt i mellantiden? Jo, vid Broadbents un- dersökningar 1987–88 av en av tomtningarna på Grundskatan i Lövånger socken, påträffades brända ben av björn som Broadbent långt senare tolkade som en björngrav. Eftersom björngravar uteslutande anlagts av samer så blev också tomt- ningen samisk. Denna helomvändning utifrån ett enda fynd är anmärkningsvärd.

När ett enda fynd vänder tolkningen diamet- ralt brukar det betyda att slutsatserna bygger på lösan grund. Att det gått så i detta fall beror på ett grundläggande förhållande, nämligen att den em- piriska situationen i Västerbottens kustland är väldigt svag (jfr t.ex. Ramqvist 2007). Under hela det första årtusendet gick en välkänd och mycket tydlig gräns i Örnsköldsviksområdet. Den repre- senterar den norröna livsstilens nordgräns. Norr om denna gräns fanns ett eller flera kustnära samhällen om vilka vi vet väldigt lite. Två forn- lämningstyper från det första årtusendet e.Kr. binder dock ihop kustområdena norr och söder om gränsen: järnålderns rösen och tomtningar. Järnåldersrösen (ibland kallade nykuströsen) bygger vidare på bronsålderns rösetradition och är exklusiva för det norrländska kustområdet. Rösebyggandet är med stor sannolikhet en tradi- tion som förmedlats från de sydsandinaviska